

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ СУДОВИХ ПРЕЦЕДЕНТІВ

Литвиненко М., студентка гр. Ю-74

Латинське слово *praecedens* (*praecedentis*) означає *той, що йде попереду*. Іншими словами, це той, хто першим долає труднощі, прокладаючи шлях для інших.

Прецедентним є таке вирішення певного питання, яке потім вважається еталонним при вирішенні аналогічного питання іншими судами.

Судовим прецедентом є рішення суду з певного спору, яке стає обов'язковим зразком при вирішенні аналогічного спору тією ж самою або нижчою судовою інстанцією.

Судовий прецедент визнається в Англії, Канаді, Австралії, окремих штатах США та в інших державах.

Судовий прецедент трактувався радянською правничою наукою як явище негативне, як засіб утвердження у буржуазному суспільстві інтересів панівного класу.

Наявність судового прецеденту в СРСР радянська правничка наука категорично заперечувала. Однак стверджувати, що в Союзі РСР судового прецеденту не було, не можна. Він був, але у дещо специфічній, "радянській" формі. Пленум Верховного Суду СРСР приймав постанови (потім ці постанови дублювалися Пленумом Верховного Суду УРСР), окремі статті яких часто починалися такими словами: "судам належить мати на увазі", "роз'яснити судам", "суди повинні".

У Постановах Пленуму Верховного Суду, насамперед, тлумачилися норми закону. Так, у статті 6 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 4 жовтня 1991 р. "Про практику застосування судами законодавства, що регулює право власності на житловий будинок" було витлумачено зміст поняття "дійсна вартість будинку": це - грошова сума, за яку він може бути проданий у даному населеному пункті чи місцевості.

У непоодиноких випадках в Постановах Пленуму Верховного Суду містилися нові за змістом правила поведінки. Прикладом може бути стаття 8 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 27 березня 1992 р. "Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди", у якій записано таке: "оскільки на підставі статті 452 ЦК (1963 р.) особа, яка відповідає за шкоду, заподіяну з вини іншого, має право зворотної вимоги (регресу) до винної особи, не буде суперечити закону пред'явлення за вибором потерпілого вимог про відшкодування шкоди безпосередньо до винної особи, якщо за законом межі відповідальності останньої та особи, яка за неї відповідає, однакові". У цій же Постанові визначався суб'єкт відповідальності, якщо, наприклад, автомобілем протиправно заволоділа інша особа.

Постанови Пленуму Верховного Суду були обов'язковими до застосування, часто у мотивувальній частині рішення суд керувався лише відповідною постановою Пленуму Верховного Суду. Рішення суду, в якому не було враховано постанови Пленуму Верховного Суду, зазвичай скасовувалося.

Добре це було чи погано? Однозначно на це запитання відповіді важко. Адже своїми постановами Пленум Верховного Суду заповняв прогалини, визначав критерії розуміння окремих оцінюваних понять, згладжував іноді гостроту несправедливих норм закону. Основний негатив полягав, мабуть, лише у постійних спробах замовчування цього боку діяльності найвищої судової інстанції.

Можливість вільного висловлювання своїх думок дала підставу для висновку: судовий прецедент в Україні існує віддавна. Форми його прояву відмінні, ніж, скажімо, у Великобританії, адже при вирішенні відповідного спору суд не застосовує рішення вищої судової інстанції, винесене в аналогічній справі.

Але суд використовує "обґрунтовальну" його частину, тобто його дух, підходячи до вирішення "своїх" справ на тих теоретично-правових засадах, котрі були сформульовані вищою судовою інстанцією.

Утвердження такої форми судового прецеденту здійснювалося різними засобами, зокрема опублікуванням правових позицій Верховного Суду України з окремих видів судових спорів, призначенням «зональних», тобто тих суддів Верховного Суду України, які мають здійснювати специфічний патронат над судами області.

Є всі підстави для висновку про прецедент рішень Конституційного Суду України, з тією відмінністю, що суди, вирішуючи спір, дотичний до питання, визначеного у рішенні Конституційного Суду України, у своїх рішеннях посилаються на рішення Конституційного Суду України.

Прецедентним правом стають рішення Європейського Суду навіть у справі, яка не пов'язана з Україною. Якщо аналогічна за суттю справа розглядатиметься судом України, він не може відмежуватися від обґрунтувань, що містяться у рішенні Європейського Суду. Якщо суд знехтує ними, доля цього рішення визначена наперед: воно неодмінно буде скасоване.

Наук. кер.- Яцина О.М., ст. викладач кафедри права